Libertariánské prohlášení ke zdobrovolnění poplatků ČT a ČRo

Úvod

Toto prohlášení vzniklo jako reakce libertariánské komunity na vládní pokus o úplné zestátnění České televize a Českého rozhlasu. S ohledem na naše hodnoty nesouhlasíme s návrhem vlády, v němž spatřujeme pokus o omezení nezávislosti obsahu a o financování nepřímou daní z rozpočtu, ani s návrhem opozice o poplatcích, který navíc vyústil v bizarní změnu zákona č. 483/1991 Sb. jeho novelizací zákonem č. 119/2025 Sb.

Přinášíme „třetí“ cestu, která ve veřejné debatě, ve společnosti i v politické kultuře chybí. Tvoří ji **dobrovolnost, svoboda volby jednotlivců a s tím spojený maximální důraz na individualismus**.

Přinášíme proto filozoficko-etický rozměr dobrovolnosti a návrhy, jak by mohl stát upravit financování tak, aby ČT a ČRo nebyly financovány žádnou formou nedobrovolné platby (daně), ať už koncesionářskými poplatky, nebo placením z rozpočtu, který by bez státem vynucených daní nemohl existovat. Jsme si vědomi, že dobrovolnost v souladu se současným zákonem či legislativou EU možná není. Ti, kdo mají možnost zákony měnit, rušit a tvořit nové, jsou však právě politici, a proto je toto prohlášení určeno jim.

Filozoficko-etický rozměr libertariánského prohlášení

Veřejnoprávní médium aneb mýtus o vlastnictví veřejností

Současná opozice šíří narativ, že pokud se přestanou vybírat koncesionářské poplatky, společnost ztratí nad „svými“ veřejnoprávními médii kontrolu. Vládní garnitura naopak tvrdí, že o „svoji“ veřejnoprávní televizi veřejnost nepřijde a že díky „nám“ nad ní bude mít větší dohled, aby dobře hospodařila.

Obě strany se však dopouštějí klamání občanů nadužívaným slovem „veřejnoprávní“, kterým vyvolávají falešný dojem kolektivního, národního či veřejného vlastnictví. Ve skutečnosti je toto slovo jen eufemismem pro nedobrovolný výběr daně, která se oběma stranám více či méně hodí do programu. Falešná víra v lepší zítřky je pak jen nálepkou pro plošnou podporu etatismu ve společnosti.
Občané přitom o míře či financování poplatku za ČT a ČRo nikdy rozhodovat nemohli. Výši poplatku, okruh zařízení, která mu podléhají, způsob financování médií i složení Rady ČT a ČRo určují zákon a příslušné státní orgány. Občan je v tomto vztahu pouze pasivním plátcem, který o uvedených bodech nejenže nemůže rozhodovat, ale především mu nic jiného nezbývá, protože ho k tomu stát bez jeho svolení automaticky zavázal.

Jak mohou přední politici legitimně tvrdit, že ČT a ČRo slouží společnosti a že pod větší kontrolou státu budou hospodařit efektivněji, když jejich existence byla od počátku podmíněna nedobrovolnou platbou vymáhanou pod hrozbou finančního násilí a nyní se navrhuje financovat je přímo z rozpočtu? A jak se v kterémkoli z obou návrhů promítnou subjektivní preference jednotlivců, kteří společnost tvoří, když ve financování ČT a ČRo

chybí mechanismy, jimiž by lidé mohli svůj zájem o danou službu vyjádřit?

Věříme, že spokojená společnost se skládá ze spokojených jednotlivců, kteří se svobodně rozhodují na trhu tak, aby naplnili své potřeby. V opačném případě existuje pouze nátlak. Slouží-li ČT opravdu veřejnosti, měli by mít občané právo nebýt pouze pasivními plátci, ale motorem obsahu, který by prostřednictvím cenového mechanismu uspokojoval jejich subjektivní preference.

Proti návrhům na dobrovolné financování se často namítá, že by zanikla spousta pořadů s nižší sledovaností a že dochází k selhání trhu. **Omyl.** Má-li společnost skutečně korigovat a rozhodovat o tom, co má ČT vysílat, mělo by jí být umožněno obětovat to, co jí nepřináší užitek. Bere-li pořad společnosti více, než jí dává, nejde o selhání trhu, nýbrž o signál, že plýtvá a že už není ve společnosti potřeba. U jiných institucí bez cenové zpětné vazby to bohužel zjistit nelze.

1. Dobrovolné financování prostřednictvím předplatného aneb státní zábavní a informační korporace

Model předpokládá nahrazení povinného poplatku dobrovolnými platbami uživatelů za přístup k obsahu ČT. Mohl by mít podobu plně placeného přístupu, kombinace předplatného a bezplatně dostupného obsahu, nebo systému, v němž by část veřejné služby zůstala volně dostupná. Naše stanovisko zároveň zahrnuje požadavek, aby stát stanovil, že financování této „zábavní korporace“ nebude hrazeno ani z rozpočtu, ani formou nedobrovolného poplatku. Pouze tržně, jako např. Netflix či HBO.

Legislativní dopady:

1) Zrušení nebo zásadní novelizace zákona č. 348/2005 Sb., pokud by poplatková povinnost zanikla.
2) Novelizace zákona č. 483/1991 Sb., zejména vymezení rozsahu veřejné služby, způsobu jejího poskytování a pravidel financování.
3) Podle konkrétní distribuční a obchodní podoby také posouzení souvislosti se zákonem č. 231/2001 Sb. a zákonem č. 132/2010 Sb., o audiovizuálních mediálních službách na vyžádání.

Ústavní a evropské limity: Samotný předplatitelský model není právem EU ani EMFA výslovně zakázán. Rizikem je zejména nestabilita dobrovolných příjmů a to, že zpoplatnění podstatné části veřejné služby může zhoršit její univerzální dostupnost. Veřejnoprávní médium musí být schopno plnit zákonné poslání i vůči skupinám, které si předplatné nemohou nebo nechtějí platit. Čl. 5 odst. 3 EMFA vyžaduje, aby postupy financování vycházely z předem stanovených, transparentních a objektivních kritérií a zajišťovaly přiměřené, udržitelné a předvídatelné zdroje odpovídající rozsahu veřejné služby.

Závěr k modelu: Předplatné by mohlo fungovat jako doplňkový zdroj příjmů nebo u komerčně oddělených služeb. Jako jediný zdroj financování veřejnoprávního média by však představovalo vysoké riziko pro stabilitu příjmů a všeobecnou dostupnost služby.

Příklady státních korporací: Argentinské aerolinky Aerolíneas Argentinas, Japan Railways, DHL, Telecom New Zealand

2. Privatizace České televize

Privatizace by znamenala ukončení nebo zásadní přeměnu dosavadního veřejnoprávního uspořádání a převod některých činností, majetku či vysílacích aktivit na soukromé subjekty. Je nutné rozlišovat mezi privatizací obchodních či technických činností, převodem jednotlivých aktiv a úplným zánikem veřejnoprávního poskytovatele. Tyto varianty mají odlišné právní důsledky. Privatizací rozumíme především maximální odluku ČT a ČRo od státu a jejich plný přechod do soukromého vlastnictví.

Legislativní a právní dopady:

1) Zrušení nebo zásadní změna zákona č. 483/1991 Sb. a přijetí transformačního zákona.
2) Vypořádání majetku, závazků, zaměstnaneckých vztahů a případných smluvních závazků.
3) Prověření autorských a souvisejících práv podle zákona č. 121/2000 Sb.; vlastnictví nosiče nebo archivního materiálu samo o sobě neznamená převod práv k obsahu.
4) Prověření archivních povinností podle zákona č. 499/2004 Sb. a licenčních či registračních požadavků podle mediálních předpisů.

Ústavní a evropské limity: Nelze bez dalšího tvrdit, že by jakákoli privatizace ČT byla automaticky protiústavní. Problém by nastal zejména tehdy, pokud by stát zrušil veřejnoprávní instituci a současně nezajistil odpovídající plnění veřejné mediální služby. Čl. 5 EMFA stanoví požadavky na nezávislé fungování poskytovatelů veřejnoprávních mediálních služeb, sám o sobě však není jednoduchým zákazem každé změny vlastnické či organizační struktury. Protokol č. 29 potvrzuje význam veřejnoprávního vysílání pro demokratické, sociální a kulturní potřeby společnosti a ponechává členským státům prostor, aby své veřejnoprávní vysílání vymezily, organizovaly a financovaly při respektování Smluv.

Závěr k modelu: Privatizace části činností je právně odlišná od úplného zrušení ČT. Úplná privatizace bez náhradního zajištění veřejné služby by byla z hlediska evropských závazků a mediální plurality podstatně problematičtější.

Příklady: HBO Max, Netflix, Disney+, TV Nova, TV Prima, TV Barandow, NBC

3. Občanský a družstevní model

Tento model předpokládá transformaci ČT na neziskovou soukromoprávní právnickou osobu, jejíž správu by vykonávali členové nebo zakladatelé z řad občanské společnosti. Teoreticky lze uvažovat o družstvu, spolku nebo ústavu. V praxi by takový systém znamenal zásadu „jeden člen, jeden hlas“. Každý, kdo by přestal platit, by automaticky přestal být členem, a tudíž by ztratil i právo volit radu ČT a ČRo (dále jen RČČ).

Tyto právní formy však nejsou zaměnitelné: družstvo je členská korporace, spolek je samosprávné sdružení členů a ústav je právnická osoba založená k provozování společensky nebo hospodářsky užitečné činnosti.

Legislativní dopady:

1) Přijetí zvláštního transformačního zákona a změna či zrušení zákona č. 483/1991 Sb.
2) Využití zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech, nebo zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, podle zvolené právní formy.
3) Stanovení pravidel členství, hlasování, volby a odvolávání orgánů, střetu zájmů, transparentnosti a ochrany menšin.
4) Zajištění financování veřejné služby a redakční nezávislosti na členech či zakladatelích.

Právní a administrativní úskalí: Klíčovou otázkou by byl převod majetku a veřejnoprávních úkolů na nový subjekt. Bezúplatný převod nebo převod za cenu nižší než tržní by mohl za splnění podmínek představovat veřejnou podporu podle čl. 107 odst. 1 SFEU. Bylo by nutné posoudit slučitelnost podpory s vnitřním trhem a případné povinnosti podle čl. 108 SFEU. Dále by bylo třeba zabránit ovládnutí instituce úzkou skupinou členů či politickými nebo ekonomickými aktéry. Princip jednoho hlasu na člena může omezit vliv kapitálu, sám však nezaručuje pluralitní a odborné řízení.

Závěr k modelu: Družstevní či občanská varianta není právně vyloučena, ale vyžadovala by komplexní transformační zákon a podrobnou úpravu správy.

Příklady: Red de Medios Libres de Chiapas, Sheffield Live!, taz (Die Tageszeitung), Real Madrid, FC Barcelona

Závěr

Doufáme, že toto prohlášení přispěje ke společenskému povědomí o nových, alternativních řešeních současné otázky financování ČT a ČRo a vzbudí na politické scéně alespoň nějakou debatu o námi navrhované „třetí“ cestě spočívající ve voluntarizaci platby za služby těchto médií. Přiznáváme, že jsme si vědomi našeho nedostatečného vzdělání v oblasti právní praxe. Naší ambicí ovšem není žádná přesná, jednoznačná konstrukce konkrétní legislativní cesty směrem k voluntaristickému řízení ČT a ČRo, nýbrž pouze představení určité třídy možností, které zastřešuje jeden hodnotový rámec – oboustranná dobrovolnost a svoboda rozhodovat o vlastních prostředcích.

My, níže podepsaní, žádáme, abyste se pokusili tyto hodnoty v otázce financování ČT a ČRo alespoň zvážit.

Za libertariánskou komunitu

Martin Řanda,
Petr Voborník,
Michal Stroff
Richard Materna
...